ולא מצד מצות תעזוב. וא"כ שפיר הוי בטלו לעשה דתעזוב לגמרי ולא הוי תו ניתק לעשה כלל וא"ש.

ח. עוד נפ"מ איכא לו יצוייר שבא בהרשאה מכל הכהנים. אי דהוי חיוב ממון גמור אלא שחסר בכח התביעה, הכא יכול לתובעו. אך אי נימא דהוי ממון חלש. א"כ בשעה שהזיק הוי ממון חלש ונפטר, ולא יהני שכעת בא בהרשאה. ועי' **בקה"י כתובות סי' ל'** דכתב בפשיטות דבבא בהרשאה יכול לתבוע, ונראה שדבריו לדעת רש"י דהוי חיוב ממון גמור וכנ"ל.

ט. עוד נפ"מ: **הש"ך חידש** (הארוך מש"ך הל' מתנ"כ סי' סא) **דמי שהזיק** מתנ"כ דהדין שפטור. ולאחר מכן קבע ליתן מתנותיו לכהן מסוים, היינו 'מכירי כהונה'. יכול אותו כהן לתובעו את מה שהזיק בעבר. וכ"ז אי נימא דממון שאי"ל תובעין הוי חיוב ממון גמור אלא שחסר באפשרות התביעה. ממילא כעת כשנתייחד לכהן מסויים שייך תביעה. אך אי נימא דהוי ממון חלש לא יוכל לתובעו דלא חל חיוב מזיק.

י. עוד נפ"מ: מה יהיה הדין שנתערב מתנ"ע או מתנ"כ לפני נתינתן בממונו שלו. הנה קיי"ל **בגמ' ביצה** ד'ממונא לא בטיל'. ושם איתא בגמ' דממון שאי"ל תובעין בטל. וכבר הביאו בשיעור על ערלה **דבגליוני הש"ס** שם כתב בפשט הגמ' עפ"י **מהר"ם רוטנבורג** דמתנו"כ חשיב ממון שאי"ל תובעין. אך כבר כתב בספר **שערי יושר** (שער ג') **ובשו"ת מהרש"ם** (ח"ה א') דרק ממון שאי"ל תובעין כלל כגון התם דהמים והמלח בטלים בעיסה ואינה מקפדת ומבקשת אותם ביו"ט, א"כ כלפי איסור תחומין שהוא ביו"ט נחשב איל"ת. אך מתנו"כ ומתנו"ע, דהכהן והעני מקפיד עליה לקבל אלא שאין בידו להוציא לא בטל. ונראה שנחלקו בהני ב' צדדים.

אלא שקשה על פי' של גליוני הש"ס. דשנינו במכילתין 'שבולת של לקט שנתערבה' דאינו בטילה. וע"כ דגם אי ננקוט דממון קלוש הוא. אך האי דינא דממונא לא בטיל שייך גם בממון קלוש.

יא. והנה הק' **הר"ן** על תוס', אי יש חיוב לציי"ש ועכ"ז יכול לדחות לכל כהן, א"כ גם כשהמתנות בעין יכול לדחות כל כהן, ומה מיוחד ב'מזיק' מתנו"כ. משאלתו מוכח דהבין בד' תוס' כהצד שהוי ממון גמור וכהד"א. והנה כתב **מהר"י קורקוס** (ביכורים פ"ט הי"ד ובי' אותו הקה"י חולין סי' לז') דכשזה בעין הוי מדין כפיה על המצוות ולא יוכל לדחות.

אך אי ננקוט בתוס' כהאחרונים דל"מ תפיסה, כלומר אינו ממון גמור לא קשה קו' הר"ן. דבעין מהני תפיסה אך בשהזיק אינו ממון גמור.

יב. והנה בהמשך הסוגיא שם איתא דאי משתרשי ליה ע"י שהזיק מתנ"כ, חייב לשלם. ועי' בתוס' דהוי כממון בעין. והנה אי הוי נימא דהוי חיוב ממון קלוש כגרמא, מובן דאי משתרשי הוי ממון אלים. אך אי כצד ב' דהוי חיוב ממון גמור אלא שאין מי שיתבע, מה יתן לך דהוי משתרשי. וע"כ צ"ל דתוס' לשיטתם דממון דאי"ל תובעין לא הוי ממון גמור, ולכך במשתרשי דהוי כבעין הוי חיוב גמור. אמנם **רש"י** בי' שם אחרת ולשיטתו.

יג. הבאנו לעיל דיש נפ"מ בין רש"י לתוס' לענין תפיסה. דלרש"י שממון שאיל"ת הוי חיוב מממון גמור, מהני תפיסה. ולתוס' ל"מ. איברא דבאפיקי ים שם הביא **רש"י בסנהדרין פח'** דל"מ תפיסה במתנ"ע. ולכן צ"ל דתפיסה לכו"ע לא מהני, וגם לשי' רש"י דהוי ממונן גמור עכ"ז לא דמי לחיוב ממון בקלב"ם. וטעם הדבר, דכדי לתפוס ממון שאינו בעין צריך להיות בעל דבר ותובע על הממון, וכיון שכל כהן אינו יכול להיות התובע, דיכול לדחותו לכהן אחר, א"כ אינו יכול לייחד ממון הישראל ולהופכו להיות ממון כהן, דלזה בעי כח בעל דבר (אמנם אי הוי בעין, הממון כבר מיוחד לשבט הכהונה). משא"כ לגבי קלב"ם דיש בע"ד ותובע, אלא שאין בי"ד נזקקים לתובעו, מהני תפיסה.

יד. יש לציין מה שחידש **השיטה מקובצת כתובות ל:** בשם רבינו אפרים (מובא בקה"י שם) **דאמנם מזיק מתנ"כ או שאכלן פטור, אך תרומה שאכלה במזיד, רבנן קנסוהו לשלם.**

ה. סיכום איזה חיובים חלים במתנ"כ ומתנ"ע ואיזה לא.

א. חיוב מזיק, אין – גמ' חולין.

ב. חיוב נהנה, אין – ריטב"א שם.

ג. חיוב משתרשי - מח' רש"י ותוס' שם.

ד. חיוב הלוואה (אי לוה ממתנ"ע) **אין - חדרי דעה. ולכאו' יש לדון לפי תוס' שחיוב משתרשי חל, א"כ ה"ה הלואה.**

פרק ה משנה ה'

רמב"ם וד"א פ"ז ממעשר הל' י'. ופ"ו ממתנ"ע הלכה יד' וטו'.

א. במשנתנו איכא ג' דינים.

דין א' המחליף וכו'

א. צ"ע מה בא ללמדנו, וכי מאי ס"ד לומר דבעה"ב שהחליף עם העניים, ישתנו הדינים מכפי מה שהיה. וכתב **בשנו"א** דס"ד דפאה הוי כמעשר שני דתופס דמיו, וא"כ מה שהיה פאה נהפך לחולין, ומה שהיה חולין **נהפך לפאה.** (והוסיף בשערי אמונה דכל הס"ד היה על פאה שחלה בהפרשת בעה"ב. אך לקט ושכחה שחל ממילא לא היה ס"ד. וצע"ק דכאן נישנו דיני לקט וכמבואר במ"מ לעיל משנה ב'). **וצע"ג הא אין קדושה כלל בפאה ומאי** ס"ד שיהיה כמעש"ש. ואולי כוונת הגר"א למ"ד 'מעש"ש ממון הדיוט'.

וברמב"ם הל' מעשר (מצוטט לקמן) **פי' את ההו"א בנוגע לחלק הבעלים ואת ההו"א בנוגע לחלק העני. ובמה שכ' דהיה הו"א דחלק בעה"ב יהי' פטור ממעשר כיון דהוא חלף הפאה** (וכן ברש"ס), **עי' בד"א מה שבי'. ובערוך השולחן** (העתיד מעשרות סי' ק"ו) **פי' דאיירי שבעה"ב והעני סיכמו מראש להחליף,** וס"ד שיתחייב הלשו"פ בתרו"מ כיון שהיה לצורך בעה"ב.

ב. דייק הגאון **ר' חיים שמואלביץ** זצ"ל מלשון **הר"ש** 'דהוא של לקט שכחה ופאה דפטור מן המעשר'. משמע דעצם שם לשו"פ פוטר ממעשר גם קודם שבא ליד עני. ואילו לשון **הרמ' בפיה"מ** הכא 'אם החליף עם העניים מה שלקח הוא פטור מן המעשרות מפני שהיה של עניים'. משמע שפטור מעשרות חל בבא ליד עני ולא קודם. והרי שנחלקו בספקו של **המשל"מ פ"ב מתרומות.** וא"כ מה שהכריע **המשל"מ דחל רק בבא ליד עני, הוא כהרמ'** (והנה המשל"מ כתב דעל לקט אין ספק דודאי חל קודם שבא ליד העני. וצ"ל דהרמ' איירי רק בפאה. ושוב צ"ע הא כאן נישנו דיני לקט, והלא הרמ' מחמת כן ביאר לעיל משנה ב' דאיירי בלקט. ואולי להמשל"מ ביאר כן מחמת טעם אחר עיי"ש במ"מ.)

דין ב' שנים שקבלו וכו'

א. יש להעיר מדוע נקטה המשנה 'מעשר עני' ולא לשו"פ. ומתוך תירוצי המפרשים עולה מח' להלכה. **התוי"ט** כתב דגם מע"ע נכלל באיסור להזהיר עני על שלו (הנאמר בלקט) אך כיון דמע"ע לא דמיא **ללשו"פ** (דהם בעזיבה והוא בנתינה. והם לא טובלים והא טובל) **חביבא ליה להשמיע במע"ע דין זה, דלהזהיר עני על שלו. בתפא"י** כתב **דהחידוש** במע"ע דאין כאן חשש מכירה או חליפין אלא נתינה גמורה כדין מע"ע. אך **במ"ר** כתב דודאי דין זה שייך רק במע"ע, דבלשו"פ לא שייך שיתנו זה לזה, כיון דדינם לבוז. ועי' **בתוא"ש** דג"כ ס"ל דלא איירי הכא בלשו"פ

(וצ"ע הא גם בלשו"פ שייך לחדש דכל אחד מותר לבוז בחלק חבירו). **ונמצא** מח' האם דין המשנה דכל אחד מותר בחלק חבירו, הוא רק במע"ע או גם בלשו"פ. ואולי דאין מח' אלא תליא במציאות, דאי חלקו קודם קצירה, שייך שכל אחד יקח לשו"פ מחבירו. ואי חלקו אחר קצירה, רק מע"ע יכולים לקחת זה מזה. ומה שהם הק' על התוי"ט, היינו דלא חילק אלא כתב סתמא.

ב. **התוי"ט** הק' דדין משנתנו הוא רק לר"א אך לחכמים דרשינן לא תלקט לו לעני. ולא את הדין להזהיר עני על שלו. ותי' דחכמים תרתי שמע מינה, וכן להדיא **בתוס' ב"מ יב.** וכתב התוי"ט דלכן הרמב"ם פסק הלכה זו. ועי' **ברעק"א** הכא שאין ראיה מהרמב"ם.

ג. מדין זה דמשנתנו הוציא **האור זרוע** ומובא **בב"י רנ"א** בשם הגה' מרדכי, וכך פסק **בשו"ע סי' רנ"א סעי' יב**: שני עניים שחייבים ליתן צדקה, יכול כל אחד מהם ליתן צדקה שלו לחבירו. וכתב **בבי' הגר"א** שם דהמקור ממתני' דידן. ועי' **בשו"ת תורה לשמה** (למרן הבן איש חי) דגם מתנות לאביונים שרי בכה"ג. וכן להדיא **במ"ב סימן תרצ"ד**.

דין ג' המקבל שדה לקצור וכו'

א. החידוש בדין זה דמתני' כתב **השערי אמונה**, דאפי' שקיבל רק לעשות פעולת קצירה ותו לא, שייך הוא בדין להזהיר עני על שלו. ובמציעתא קמ"ל דאפי' שהיה אריס גמור, מותר הוא בחלק חבירו. ועי' **בלח"ש** ליעב"ץ דהק' ג"כ מה החידוש כאן, ורצה לומר דהכוונה כאן לחוכר.

[ב. מדין זה הוכיחו בשיעור על 'קרקע לפאה' דאי"צ קרקע לחיוב פאה. דהמקבל לקצור אע"פ שאין לו חלק בקרקע אלא בפירות (דרק בזיכה לו הפירות אחר תלישה, הוא דאינו מוזהר, הא בזיכה לו במחובר הגם שזיכה לו בלא קרקע) **אסור בלשו"פ מדין 'להזהיר עני על שלו'. חזינן דאי"צ קרקע לחיוב פאה. דאי בעי קרקע, הא כיון דלאריס אין קרקע וא"כ פטור הוא מלשו"פ בחלק הפירות שלו, לא שייך בו דין 'להזהיר עני על שלו'. דעל חלק שלו אי"צ פאה, ועל חלק בעה"ב ל"ש, דלא הוא המפריש. והביאו לדחות עפ"י מה שכבר הובא בשיעור בדין 'להזהיר עני על שלו' את דברי **החזו"א** (או"ח עמ' רב') **דמיירי באריס שיש לו קנין בקרקע למישטח פירי אחרי הקצירה. וזה נחשב לקנין בשדה וכמו שכ' **תוס' ב"ב כז. ד"ה לא.** (ועיין בתוס' ב"מ יב. ד"ה ואבוה, דכל אריס מוזהר). **ועי' בפיה"מ** הכא דמשמע דיש לו קנין בקרקע.]

ג. בקושיית **הר"ש**: הק' הר"ש דלשיטת ר' יהודה לעיל שאין קשר בין חיוב שכחת עמרים לשכחת קמה גבי גר. מדוע הכא אינו בדין שכחת עומרים, הא זה חל בתלוש כמו מעשר עני. והנה משמע דלרבנן לא קשה. ויש לחקור בכוונתו, האם לרבנן לא חל כלל חיוב שכחת עומרים בחלק של המקבל שיש לו רק לאחר קצירה. או דחל, אלא שאינו מוזהר לזכות בה. ובי' היד דוד דל"ש לומר שיהיה כאן פטור משכחת עומרים, דלא היה בתחילה פטור משכחת קמה כמו גבי גר. אלא כוונתו, דלרבנן שחיוב עומרים תליא בחיוב קמה, הכא כיון שלא היה מוזהר לזכות בשכחת קמה, ה"ה אינו מוזהר בשכחת עומרים. אך לר"י קשה. **ובשערי אמונה** כתב דכיון דלאריס לא היה דין שכחת קמה, ה"ה אין לו דין שכחת עומרים. אך בד"א הכא ס"ק ק' משמע כהיד דוד.

ד. ותי' הר"ש דכיון שאין לו לקוצר חלק בשדה, ולא בקציר בזמן הקצירה, אינו מוזהר בשכחת עומרים (לשון הרא"ש יותר ברור). **ולבי' דהיד דוד** לעיל יוצא חידוש גדול, דהקונה תבואה קצורה, ועימר, ושכח. חל שכחת עומרים, אלא שאינו בדין להזהיר עני וכו'. ואולי י"ל דכך היה בהו"א, אך במסקנה דאין כאן שדך ולא קצירך, אין כאן שכחת עומרים כלל ועיקר לכו"ע. וכך מדויק ל' הר"ש 'מ"מ פטר כאן'. דאין כלל שכחת עומרים. ועי' לקמן דכך שי' המנ"ח. אמנם **בד"א** הנ"ל ס"ק ק' לכאו' משמע דיש שכחת עומרים אלא שאינו מוזהר. וכך להדיא **בבי' ההלכה פ"ה ה"ה.**

ה. **והוסיף הר"ש**: דלשי' ר"י שאני גבי גר 'משום דקרינא ביה שדך'. ויש לחקור, האם הכוונה שכהיום יש לו קרקע. או כיון שהיה לו שדה בשעת קצירה, אע"פ שהיה נכרי מהני דלכשנתגייר הוי שדך, וחייב בשכחת עומרים. וכתב **ה'מים חיים' להגר"ח שמואלביץ**, כהצד השני. דאי כהצד הראשון, יצא דמי שקנה קרקע עם העומרים שעליה האם נימא שיהיה חייב בשכחת עומרים? ודאי שלא! דאין קשר בין הקרקע לעומרים התלושים. ע"כ כהצד הב'. ועי' בלשון **השערי אמונה בזה** (עמוד ד"ש).

בסוף דברי הר"ש 'תבוא מאירה' וכו' עיין **ברמ"א יו"ד ס' ר"מ סעיף ה'**.

ו. הנה חידש **המנ"ח** (תקצ"ב. הלקט 390) **דלחיוב שכחת עומרים בעינן** שיהיה לו קרקע. ולכן הקונה תבואה מחבירו לקוצרה, בין שקנה במחובר בין בתלוש, אין לו חיוב שכחת עומרים. ולמד זה מגמ' **סוטה מה.** 'בשדך – פרט לשצפו עומרים לשדה חבירו'. ואם אין לו קרקע, הוי שכחה בשדה חבירו. וכתב המנ"ח דלא קשה עליו ממשנתנו. וצע"ג הא להדיא מתני' דהמקבל לקצור יש חיוב שכחה, ומוזהר הוא לזכות בה. ואולי כוונתו דמתני' איירי **בשכחת קמה** (וצ"ב אי יש היקש לשכחת קמה). ובספר **שערי זיו** (להגאון ר' ישעי' זאב וינוגרד זצ"ל) **חולק על המנ"ח מכח** מתני' ובודאי שיש חיוב שכחת עומרים גם בקונה תבואה. ומה דאיתא בסוטה פרט לצפו עומרים לשדה חבירו, הכוונה שהלכו העומרים לשדה אחרת שלא בה הם גדלו. אך אם היו מונחים על השדה שממנה גדלו, שפיר דמי.

והוא עצמו יישב את שי' המנ"ח ממתני', דכאן המחייב דשכחת עומרים הוא מצד חלק הבעה"ב שבתבואה. אלא שכיון שלאריס יש חלק בתבואה, אסור בזה מדין להזהיר עני וכו'. וצ"ע **מתוספתא** (הובא בר"ש סוף פ"א) דגר שמת, המחזיק בקמה חייב בשכחה. והתם אין בעה"ב.

ועיין **במשך חכמה** (כי תצא) דפטור צפו עומרין הוא רק בשאין לו רשות להניח שם. א"כ הכא דיש לו רשות, חייב. וכן עי' ברש"י סוטה שם דכתב 'שנשבה הרוח והרימה את העומרין מן הארץ והציפתן לתוך שדה חבירו ושכחן כסבור שאינן שלו'. משמע דאי ידע שהם שלו חייב בשכחה.

וכן י"ל עפ"י החזו"א שהובא לעיל, דיש לו רשות למישטח בה פירי. א"כ חשיב שיש לו שדה. ועיין **בבי' ההלכה פרק ה' ה"ה** שהאריך בדברי המנ"ח.

פרק ה משנה ו'

גמ' ב"מ, שייך לדין ב'. רמב"ם וד"א פ"ו הט"ז. ופרק ד' הל' י"א וי"ב.

א. במשנתנו איכא ג' דינים. (דין א' שייך עדיין לדין 'להזהיר עני על שלו'. וב' וג' לגזל עניים).

דין א' המוכר מותר ולוקח אסור

א. צ"ע מה החידוש בדין זה, הא כבר למדנו לעיל דעל בעל השדה איכא דין להזהיר עני, וברור א"כ שהקונה אסור והמוכר מותר. וכתב **הרש"ס** דהחידוש הוא בזה שהמוכר מותר, ולא נימא דמכר בכוונה תחילה כדי ליקח מתנ"ע וקנסוהו חכמים. **וברמ'** (בפיה"מ ובי"ד) כתב שהלוקח אסור אע"פ שלא נתן דמים. וכ' **הרדב"ז** כיון שהיה קשה להרמ' מה החידוש במתני' הא פשיטא דהלוקח אסור דעשיר הוא (ועי' בביה"ל פ"ב הי"ט איך העתיק את הרדב"ז). **והביאו** (בשיעור על להזהיר עני) **את מה שכתב בביאור**